پێگەی چوارشەممە لەکەلتوری کوردەواریدا!

شاناز

باوەڕی مرۆڤ کاردانەوەیەکی گرنگە لەمێشکدا. جا هەر کارێك بێت پێش ئەنجامدانی مێشکی مرۆڤ فەرمان دەدات بەکردنی، بێگومان هەرکارێك ئەنجامی دەدات باوەڕی پێیەتی. گرنگی باوەڕو نەریت لەوەدایە کە لەناخی خودی کەسەکەدایە. باوەڕهێنانی مرۆڤ زۆر گرنگە کە نەگۆڕێتو هێزێكو باوەڕێکی دیکە کارتێکەری نەبێت.

لەناو گەلانی جیهانداو گەلی کوردیش بەتایبەتی، باوەڕو نەریت زۆر باوە لەناویاندا، هەر لەسەر ئەو نەریتە دەڕۆینو باوەڕی زۆریان پێی هەیە، هەر چەندە زۆر لەمێژەوەبێت یاخود چەند سەدەیەکیش تێپەڕی بێت. نموونە زۆرە لەسەر باوەڕو نەریتی کۆمەڵگەکان، کە هەریەکە نەریتێکی تایبەتی خۆی هەیە کە لەپێشینەکانیانەوە بۆیان ماوەتەوە، یاخود ڕووداو و بەسەرهات بووە. کە بۆتە نەریتێك لەو کۆمەڵگەیەدا.

میللەتی کوردیش وەك باوەڕو نەریتێکی کۆنی خۆی، تا ئێستا کە بەهەزاران ساڵ نەریتی کوردەواری خۆی پاراستووە، وەك نەورۆزو کەسە دراوسێتیو خزمایەتیو دینداریو زۆر نەریتی جوانی دیکە، بەڵام لەهەمووی زیاترو لەبەرچاوتر ئەوەیە کە رۆژی چوارشەممان پیرۆزە لەلایانو سەردانی گۆڕو مەزارگە ئایینیەکان دەکەن. لێرەدا پرسیار دەکەین، ئایا بۆ هەر رۆژی چوارشەممان بێت، ئەی رۆژەکانی دیکە چ جیاوازیەکیان هەیە؟، ئاخۆ باوەڕو نەریتی کورد دەوری لەو رۆژەدا چی بێت؟.

هەر بەمەبەستی رۆژی چوارشەممان، سەردانی گۆڕو مەزارگەکان لەلایەن میللەتی کوردەوەو باوەڕو نەریتیان بەو رۆژە، پرسیارمان لەمامۆستاو شارەزای مێژوو پێشینەکانو گەڕیدەو جوگرافی ناس (کەریم زەند) کرد ئەویش لە وەڵامدا گوتی: پیرۆزی رۆژی چوارشەممە، لەزۆر نەریتو کاتو شوێنی جیاوازەوە وەرگیراوە، کە هەریەکەیان سەرچاوەیەکی ڕاستو دروستی خۆی هەیە. زۆر ڕووداوی گرنگو ئایینی لەرۆژی چوارشەممە رووی داوە.

رۆژی چوارشەممان رۆژی هەسارەی (عگارد)ە کەدوای خۆرئاوابوون هەڵدێ و کوردانی کۆن زۆر باوەڕیان پێی هەبووە. هەروەها چوارشەممە رۆژی دروست بوونی (تاوسە) (thesa) کە لەخودی خواوەندەوە دروست بووە کە لەهاتنە خوارەوەی هەر لەرۆژی چوارشەممەدا بووە بۆ زەوی (لالش)ی پیرۆز. هەروەها هەوێنی لافاوی پێغەمبەر (نوح) (د.خ)، لەرۆژی چوارشەممەدا بووە کۆتایی هاتنی لافاوەکەش هەر لەرۆژی چوارشەممەدا بووە. ئیزیدیەکان لەرۆژی یەکەمین چوارشەممەی مانگی نیسان کە دەست پێدەکات، ژنهێنانیان قەدەغەیە لەبەر پیرۆزی ئەو رۆژە.

جەژنی یەکەمین چوارشەممەی مانگی نیسان، پیرۆزترین جەژنە، نەشۆردنی منداڵ، پشوو لەم رۆژەداو نەکردنی کاسە دراوسێتی، لەخراپو بەدکاری دوورکەوتنەوە، خێرکردنو بەخشینەوەی شیرینی لەم رۆژەدا، دیداری ئارامگەو گۆڕ، مۆم داگیرساندنو بڵاوکردنەوەی بۆنی خۆش لەسەر گۆڕو مەزارگەکان. هەروەها هێلکەی کوڵاوو ڕەنگکردنیان، زەردو سوور بەڕەنگی گوڵی بەهارو نیسان، یاری و مەزاق بەو هێلکە ڕەنگاوڕەنگانە، خۆشیو هەڵپەڕکێو سەما، ڕمبازیو سوارچاکی دەکەن. هەروەها لەکوڵە چوارشەممەی مانگی سەفەر، ئاو ڕژێژنو خێر دەکەن بۆ دەفحی بەلا لەمانگی سەفەردا، هەورەها خەتەسوورانە هەر لەچوارشەممەماندا دەکرا.

هەروەها لەسەردەمی زەردەشتیەکان، رۆژی چوارشەممە مووی قژیان دەسوتاند یاخود هی ئاژەڵی دیکە بەنیازی دوورکەوتنەوەی بەڵاو ناخۆشی، هاتنی خێرو خۆشی بۆ ئەو ماڵە. هەروەها جگەلەوەی میللەتی کورد کە رۆژی چوارشەممەیان لەباوەڕو نەریتدایە. زۆر شتی تر کە کردوویانە بەنەریت لەناو خۆیاندا، وەك پژمین چاو فڕینو گوێ زرنگانەوە، دەنگی باڵندەو ئاژەڵ. کە هەریەکەیان بیرو بۆچوونێکی سەیرو سەمەرەی هەیە، کردوویانە بەنەریت لەناو خۆیاندا، ئەگەر یەکێك کارێکی بەدەستەوەبێت یاخود ئەنجامی بدات، بۆی نەکرا دەڵێت خۆم زانیم شومی فلان شت بوو، یاخود ئەگەر کارێکی باشی بێت دەڵێت ڕێوی بەپیریەوە هاتووە. ئەمانەو زۆر شتی تر بونەتە باوو نەریت لەکۆمەڵگەی کوردەواریدا،

هەر بەمەبەستی پیرۆزی رۆژی چوارشەممە لای خەڵکی پرسیارمان ئاراستەی چەند خەڵکێك کرد.

ئایا پیرۆزی رۆژی چوارشەممە چۆنەو چۆن لەم رۆژە دەڕوانی، بۆچی رۆژانی چوارشەممە سەردانی گۆڕو مەزارگەکان دەکەن، تا چەندە باوەڕت پێی هەیە؟

ئەوانیش لەوەڵامدا گوتیان:

ناسکە محەممەد عومەر:

ئەزانم رۆژێکی پیرۆزە، هەر لەکۆنەوە دابونەریتی کوردەواری وابوو کە ئەو رۆژە سەردانی گۆڕ و مەزارگەکان دەکەنو بۆنو بەرامای خۆشی دەڕێژنو مۆم دادەگیرسێنن. من باوەڕی تەواوم پێی نییە.

کاروان شێخ سەعید:

ئەمە باوەڕێکی کۆنەو لەمێژەوە هەیە رۆژێکی پیرۆزە لەلای خەڵکی، ئەم باوەڕو نەریتە لەسەردەمی زەردەشتیەکانەوە هەیە، پێموایە باوەڕو نەریتی تایبەتی بەخۆی هەبووە، زۆرجار ژنان دەبینم لەسەر گۆڕو مەزارگەکانی شێخەکان کە شیرینی دەبەخشنەوەو نوێژ دەکەنو دوعاو دەکەن، باوەڕم هەرگیز پێی نییە، چونکە لەهیچ قورئانو سوننەتێکدا نییە، هەتا باوەڕم پێی بێت، یاخود ئەو کەسانە لەو گۆڕەدا مردون، هیچ پێویست ناکات بچنە سەر گۆڕان.

نەسرین عەلی ئەحمەد:

رۆژی چوارشەممان رۆژێکی پیرۆزە، هەر لەپێشینانەوە واباو بووە کە رۆژێکی پیرۆزە، رۆژانی چوارشەممە خەڵك دەچێنە سەر گۆڕی شێخو سەیدو پیاو چاکان، لەوێ کۆڕی زکرو یادکردنەوە دەکەن، شیرینی دەبەخشنەوەو مۆم هەڵدەکەنو بۆنی خۆشی دەڕێژنو خێر دەکەن، بەڵکو خودا نزاو پاڕانەوەکانیان لێ وەربگرێت. باوەڕم پێی هەیە، چونکە ئەمە لەپێشینانەوە کە نەریتێکی کۆنەو بۆمان ماوەتەوە.

بڵێ لەگەڵ پیرۆزی رۆژی چوارشەممەدا، بیروڕای خەڵکیو زانیاری دەربارەی ئەو رۆژەوە، بەڵام ئێستا زۆربەی خەڵکی بەهۆی زانستی سەردەمەوەو بیروڕای نوێوە، بیروڕای خەڵك زۆر پێشکەوتوو بووە. لەگەڵ بیروڕای ئایینیداو شارەزا بوونیان لەدابونەریت، چی دی جیاوازی نیە لەنێوان رۆژی چوارشەممەو رۆژانی تری هەفتەدا، تەنها ئەو بیرو دابونەریتە بۆ سەردەمانی رابردوو بووە، ئێستا بەدەگمەن یاخود زۆر کەم ماوەتەوە.

گەڕانەوە بۆ کوردستان گەڕانەوەیە بۆ تاراوگەیەکی دیکە

ئەمجەد شاکەلی

بەشی: سێیەم

ئەگەر بەپێی تیۆری هاتنەئاراوەی برێك ئازادی یا ڕوودانی برێك گۆڕانو بەرەوباشەچوون، ئەوا دەبوو کورد پاش ١٩٩١و دامەزراندنی پەرلەمانو حکوومەتی باشووری کوردستانو دەڤەری دژە فڕین لەوێو پاش ڕووخانی ڕژێمی بەعسو سەددام حوسەین، تاراوگەیان جێهێشتباو ڕوویان بکردایەتەوە کوردستانو لەوێ بژیایەن، لێ وا نەبوو و خەڵك وای نەکرد!.

نەورۆزی ١٩٨١، من لۆ خۆم تازەکیو دە ڕۆژێك بوو گەیشتبوومە سوێد، چوومە ئاهەنگێکی نەورۆز لەیەکێك لە هۆڵەکانی شاری ستۆکهۆلم. هۆڵێکی بچووکی ئەو شارە ئەودەمە جێگەی هەموو کوردی شاری ستۆکهۆڵمی تێدا بووبوووەوە و سەروزیادیان بوو. ئێستا نەك هۆڵێك دەیان هۆڵی مەزن جێگەی نیوەی کوردانی شاری ستۆکهۆڵمیان تێدا نابێتەوە.

دوکتۆرێکی سوێدی، کە چەند ساڵێك بوو هاتوچۆم دەکرد، ساڵی ٢٠٠٢ جاری دووەمم بوو چووبوومە لای پرسیاری لێکردم، کە خەڵکی کوێمو چەند ساڵە لەسوێد دەژیم. بۆم باس کردو پاشان باسی خۆی کرد، کە تەمەنی ٧٦ ساڵە و زۆر زۆر منداڵ بووە کاتێك باوكو دایکی لەسکۆتلاندەوە هاتوونەتە سوێدو هەموو ژیانی خۆی لە سوێد بەسەر بردووەو ئێستا ئیتر خۆی لەسوێدییەکان زیاتر بە سوێدی دەزانێتو خەڵکی سوێدەو سوێد بەوڵاتی خۆی دەزانێت. ئەو بەمنی گوت: "تۆ تازە ناتوانیت لەوڵاتی خۆت بژیت، تۆ بوویتە خەڵکی ئێرەو لەوێ نامۆیتو چ پێوەندییەکت بەوێوە نەماوە، هەوڵدە لێرە ژیانی خۆت بگونجێنەو بژی بەرەبەرە کەونە وڵاتەکەی خۆت لەبیر ببەوە". من دروستیو نادروستی قسەکەی ئەو ناسەلمێنم، لێ تەنێ وەك بیروڕایەك باسی دەکەم.

ئیمام عەلی دەڵێ: "الغنى فی الغربە وگن، والفقرفی الوگن غربە" واتە: دارایی لەغەریبیدا نیشتیمانەو هەژارییش لەنیشتیماندا غەریبییە. تۆ لەهەندەران بژیتو دارا بیت هەست بەوە ناکەیت ئاوارەو دەربەدەرو تاراوی، لەوڵاتی خۆیشت بژیو نەدارو هەژاربیت، تۆ بە هەموو شتێکی وڵاتەکە نامۆیتو هیچ شتێکی بۆتۆ خۆش نییە. ئەو وڵاتو زێدەی مرۆڤ بۆی دەگەڕێتەوە، ئەگەر وڵاتێك نەبێت بۆ هەمووان، پێی ناگوترێ وڵات. وڵاتێکیش بۆ هەمووان، وڵاتێکە جۆرێك لەیەکسانیو دادی جڤاکی تێدایە، وڵاتێکە تەواوی پێویستییە بنگەییەکانی هەموو مرۆڤەکانی بەگوێرەی ئابووریو گەشەکردنو پێشکەوتنی وڵاتەکە دابین کراون. وڵاتێکە نان، خانوو، ئاو، ئەلەکتریك، گەرمی، ساردی، سووتەمەنی، لەشساغی، دوکتۆرو دەرمان، بیمە، فێرگەو خوێندنگە، جادە، هاتوچۆ، کار، کۆمەکی پیرو پەککەوتە، ئازادی کەسیەتیو تاك، ئازادی ڕادەربڕینو.. هەموو دەستەبەرکراون. وڵاتێکە، بە گوێرەی ستانداردی خۆی، لەهەموو ماڵێکیدا بەفرگر، فرێزەر، چێشتلێنەر، ژووری میوان، ژووری نووستن، جێ خۆشکردن، ئاودەست، تەختەی نووستن، قەنەفەو کورسی، ئاوی ساردو گەرم... هەیەو کەس بیر لەنەبوونیان ناکاتەوە. وڵاتێکە لەتەواوی ئەو شتانەدا هەمووان لەگەداوە تاشا وەك یەکنو هەموو هەیانەو کەس لێیان بێبەش نییە. ئیدی خەڵك هەیە چرای ژووری میوانەکەیان بایی سێ هەزار دۆلارەو خەڵکیش هەیە ئەو چرایە بیست دۆلاری پێ داوە، ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ دارایی ئەو خەڵکانە خۆیان، بەڵام ئەوەی سێ هەزار دۆلاری داوە بە چراخانێكو ئەویشی بیست دۆلاری داوە بەچرایەك، سەرچاوەی ئەلەکتریکەکەیان هەر یەکەو هەر سواری یەك شەمەندەفەر دەبن، کە دەچنە کارو منداڵەکانیان دەچنە یەك باخچەی منداڵانو خۆیشیان دەچنە کن یەك نەخۆشخانە. وڵاتێك بۆ هەمووان، ئەو وڵاتەیە، کە ژێرخانیی ئابووریو هەموو پێویستییەکی ژیان بۆهەموو هاووڵاتێك وەك یەك هەنو کەس ناتوانێت لەوی دیکەی ببڕێتو داگیر بکات. لەکوردستان کەی وایە؟ کوردستان وڵاتێك نییە بۆ هەمووان. کوردستان وڵاتێکە، ئەوە هیچ کە خەڵکێکی لێ دەژی، هەزاران ساڵە نەوە لەدوای نەوە لەو چێ بوونو گەورەبوونو بەو خاكو ئاوەوە ڕاهاتوونو بە هەموو مەرجەکانی ژیانیش قایلن، بەڵام ئەوانە تەنێ بژیو مەمر دەژینو ناچارن بژینو بە تەواوی هەلومەرجەکانیش قایل بن. ئەوەی ئەورۆ لەکوردستان، چ ئەوانەی بۆ خۆیان لەوێ دەژینو چ ئەوانەی لەهەندەرانەوە دەگەڕێنەوە، بیەوێت تێروتەسەلو خۆشگوزەرانو دەستڕۆیشتوو و تواناو دارا بژی، دەبێ کەسێك بێت: قۆڵبڕ، خۆگەهێن، دز ساختەکار، سیاسەتکار، حیزبی، دەوڵەمەند، دەستڕۆ، خاوەن هۆزو خێڵو خزم، مەراییکارو دەبێ لەنێو بازنەی دەسەڵاتدا بێتو سەر بەدەسەڵات بێتو لەگەڵ دەسەڵاتدا هاوبەش بێتو لەگەڵ دەسەڵاتدا و هاریکاریی دەسەڵات، هەموو کارەکانی ئەنجام بدات. ئەوەی لێی نەزانێت، لەکوردستان جێی نابێتەوەو ئەوەیشی ماستاوساردکەرەوەو مەراییکار بێت، لەکوردستان بە باشترین شێوە دەتوانێت جێی خۆی بکاتەوەو بژی. خەڵکانێك هەن لەهەندەرانەوە گەڕاونەوە کوردستان، لەوێش بە پارەوپووڵێکی کەمو بەکوێرەوەریو بەدبەختیی نەخۆشیو مووچەیەکی گچکەی خانەنشینی ئەوروپا، دەستو داوێن پاك، سەربڵند دەژین، بێ ئەوەی بەرەو هیچ زەلکاوی دەسەڵاتێك خلیسکابن. نموونەی ئەوانە زۆر کەمنو ئەوانە خەڵکانێکی کەنارگیرو قایلو زۆر تایبەتن، لێ ئەوانەی بەگشتی لەتاراوگەوە گەڕاونەوە کوردستان بۆ ئەوەی لەوێ بژین، بێجگە لەوەی خەڵکێکی یەکجار کەمن، دوو جۆرە مرۆڤن.

یەکەم: ئەوانەن، کە سەر بەدەسەڵاتنو خەڵکی سەر بەحزبینو دەچنەوە لەکوردستان کارگێڕیو دەسگاو جێکاریان بۆ ئامادە دەکەنو لەهیچی نەبوو بۆیان ساز دەکەنو تەواوی پێویستییەکانی ژیانیشیان، لەخانوو و ئۆتۆمۆبێلو مووچەو پارەوپووڵو کەرەسەی پێویستو بواری ڕابواردنو پاسەوانو خۆشگوزەرانییان بەزیادەوە بۆ دابین دەکەنو لەهیچیان کەم نابێتو دەشیانکەنە خاوەن دەسەڵات. ئەمانە خەڵکانێکن هیچیان پێ شەرم نییەو ڕەنگە تا دوێنێ نەیاری ئەو دەسەڵاتەی ئەوێ بووبێت، لێ ئێستاکە سەری بۆ دادەنوێنێتو ملکەچی هەموو پێوەرەکانی دەبێتو داکۆکی لەهەڵەو کردارە ناڕەواییەکانیشی دەکات. کە مرۆڤ لەکوردستا بوو بە خاوەن دەسەڵات، ئیدی بەشێوەیەکی ئۆتۆماتیکی دەوڵەمەند دەبێتو دەوڵەمەندیش لەکوردستان خەڵك پێیانوایە خوا پێی داوە. کە دەسەڵاتداربێتو دەوڵەمەندیش بێت یا دەوڵەمەندبێتو ببێتە دەسەڵاتدار، خەڵك هەم پێیانوایە خوا پێی داوەو هەم وا دەزانن مافی خۆیەتیو پێشیانوایە چەندی پایەی باڵاتربێت دەبێ سامانیشی زیاتر بێت.

دووەم: ئەوانەن، کە سەرمایەدارنو بەگیرفانی تژییەوە دەچنەوەو پرۆژەی کارو بازرگانیو وەگەڕخستنی پارەوپووڵیان پێیەو لەگەڵ دەسەڵاتدا ڕاوە قازانج دەکەنو هاوبەشن.

بەدەر لەو دوو دەستەیە، کە لێنەبڕاونو هەندەرانیان بەتەواوییش بەجێنەهێشتووەو گەلێك جاریش بە سوودوەرگرتنو بەهرەمەندبوون لەهەموو چاکەو تایبەتمەندییەکانی هەندەرانەوە دەڕۆنەوە کوردستانو لەوێش دەستبەرداری نابن، هیچ خەڵکێکی کوردی ئاسایی دانیشتووی هەندەران، نەگەڕاوەتەوە کوردستان. دەسەڵاتداریەتیی کوردستان بۆ کوردستانییانی ناحیزبیو بێلایەنو دەستوپێ سپیو هەولێری گوتەنی "دەمچەفت"ی هەندەراننشین، چ نەخشەو بەرنامەیەکیان نیەو زۆریش بەگەڕانەوەیان دڵخۆش نابن، چونکە بەبڕگەیەکی سەرئێشەو ئاوازێکی ناجۆرو گوشارێکی چاوەڕوان نەکراویان دادەنێن، کە ڕەنگە هەر هیچ نەبێت، ببنە هۆی وروژاندنی پرسیارو بەراوردکاری.

گیربوونی خەڵكو مانەوەیان لەئەوروپاو هەندەرانو نەگەڕانەوەیان بۆ کوردستان، بەپلەی سەرەکی دەگەڕێتەوە بۆ: باری ئابووری ئەوروپا، ئارامی ئەوروپا، عەدالەتو یەکسانییەکی ڕێژەیی کە لەئەوروپا هەیە، خزمەتی لەشساغیو پیرو پەککەوتەو هاندیکاپو منداڵو ژنو خێزان، کە لەئەوروپا هەیە، ئازادی ژنو منداڵو ڕادەربڕین، بێدەنگیی خەڵكو خۆتێهەڵنەقورتاندنیان لەهیچ کارێکی کەسێکی دیکەدا، ساکاریو سادەیی سیاسەتکارانو دەسەڵاتدارانیانو نەرمی هەڵسوکەوتیان لەگەڵ هەموو تاکێکدا، خۆ بەنزمگرتنی ڕۆشنبیرانو سیاسەتکارانیانو یەکسانییان لەگەڵ هەموو تاکێکدا، ئازادی تاك، چ دەخۆی، چ لەبەر دەکەیت، چ دەکەیت، ڕێزگرتنی مرۆڤ، هەموو ئەمانە هۆن بۆ مانەوە لەئەوروپاو ئەوروپایش لەوڵاتگەلێك پێکهاتووە، کە بۆ هەمووانن. ئەوەی ئێستا لەهەندەرانەوە گەڕاوەتەوەو دەگەڕێتەوە کوردستان، پتر لەو خەلکانەن، دەوڵەمەند یا سیاسەتکارو حیزبی یا هەرسێك ئەوانەن وێکڕا، کوردستان بۆ ئەوانە خۆشە، چونکە ئەوەی بەبیریاندا دێت، دەتوانن لەسەر حیسابی خەڵکانی ناگرێدراوو ناوابەستەی دەسەڵات ئەنجامی بدەنو ئیمام عەلی گوتەنی "ما جاع فقیر الا بما متع بەغنی) واتە: بەوەی، دەوڵەمەند چێژی لێ دەبینێت، هەژار برسی دەبێت. بە برسیبوونو نەداریی هەژارانی کوردستان، ئەوان، دەوڵەمەندانی کوردستان، خۆشگوزەرانی خۆیان دەستەبەر دەکەن.

ئەوانە هیچ نادادیو ناڕەواییو مافخوراویو چەوساندنەوەیەکی نێو جڤاکی کوردستان نابینو لەچاوی خۆیانی تێروتەسەلو گیرفانپڕو کارمەیسەربووەوە دەنۆڕنە هەموو شتەکان.